

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2022

Nikola Mikolášková

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Učitelé odborného výcviku na začátku jejich profesní dráhy

Bakalářská práce

Autor: Nikola Mikolášková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování
Vedoucí práce: Mgr. Irena Loudová, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. Kesnerová Řádková Olga, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Nikola Mikolášková

Studium: P19K0407

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství praktického vyučování

Název bakalářské práce: **Učitelé odborného výcviku na začátku jejich profesní dráhy**

Název bakalářské práce AJ: Vocational training teachers at the beginning of their careers

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Předmětem bakalářské práce jsou nejčastější problémy začínajících učitelů odborného výcviku na počátku jejich profesní dráhy. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část charakterizuje na základě studia odborné literatury nejčastější problémy začínajících učitelů odborného výcviku a klasifikuje tyto problémy podle kritérií Rámce profesních kvalit učitele. Praktická část obsahuje reflexi vlastních zkušeností, kvantitativní šetření pomocí dotazníku vlastní konstrukce a vyhodnocení výzkumného šetření. Na základě výsledků šetření budou analyzovány nejčastější problémy začínajících učitelů a budou formulována jejich možná řešení a doporučení do praxe.

Literatura

ŠIMONÍK, Oldřich. Začínající učitel: (některé pedagogické problémy začínajících učitelů). Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN isbn:80-210-0944-6.

JUKLOVÁ, Kateřina. Začínající učitel z pohledu profesního vývoje. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. Recenzované monografie. ISBN isbn978-80-7435-266-9.

ČAPEK, Robert. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada, 2010. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024727424.

PODLAHOVÁ, Libuše. Ze studenta učitelem: student - praktikant - začínající učitel. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0444-3.

PODLAHOVÁ, Libuše. První kroky učitele. Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy. ISBN 80-7254-474-8.

ŠVEC, Vlastimil. Cesty k učitelství: utváření a rozvíjení pedagogických dovedností. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-035-2.

Zadávací pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Irena Loudová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Olga Kesnerová Řádková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Učitelé odborného výcviku na začátku jejich profesní dráhy* vypracovala pod vedením Mgr. Ireny Loudové, PhD. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

Podpis autora modrou barvou

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Ireně Loudové, Ph.D. za odbornou pomoc a vedení bakalářské práce. Také bych touto cestou chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

Anotace

MIKOLÁŠKOVÁ, Nikola. *Učitelé odborného výcviku na začátku jejich profesní dráhy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 87 s. Bakalářská práce.

Předmětem bakalářské práce jsou nejčastější problémy začínajících učitelů odborného výcviku na počátku jejich profesní dráhy. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část charakterizuje na základě studia odborné literatury nejčastější problémy začínajících učitelů odborného výcviku a klasifikuje tyto problémy podle kritérií Rámce profesních kvalit učitele. Praktická část obsahuje reflexi vlastních zkušeností, kvantitativní šetření pomocí dotazníku vlastní konstrukce a vyhodnocení výzkumného šetření. Na základě výsledků šetření budou analyzovány nejčastější problémy začínajících učitelů a budou formulována jejich možná řešení a doporučení do praxe.

Klíčová slova

začínající učitel, problémy, příprava, vztahy, klima, metody, doporučení

Annotation

MIKOLÁŠKOVÁ, Nikola. *Vocational training teachers at the beginning of their careers*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 87 pp. Bachelor Degree Thesis.

The subject of the bachelor's thesis are the most common problems of novice vocational training teachers at the beginning of their career. The thesis is divided into two parts. The theoretical part characterizes the most common problems of novice vocational training teachers based on a study of professional literature and classifies these problems according to the criteria of the Teacher's Professional Qualities Framework. The practical part contains a reflection of own experiences, a quantitative survey using a questionnaire of own design and an evaluation of the research survey. Based on the results of the survey, the most common problems of novice teachers will be analyzed and their possible solutions and recommendations will be formulated into practice.

Keywords

novice teacher, problems, preparation, relationships, climate, methods, recommendations

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská/diplomová/disertační závěrečná práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	11
Teoretická část I.....	12
1 Učitel.....	12
1.1 Kdo je začínajícím učitelem?.....	13
1.2 Učitel na začátku své profesionální dráhy	13
1.3 Některé nástupní podmínky začínajících učitelů	14
2 Problémy začínajících učitelů	16
2.1 První problémy při vstupu do zaměstnání	16
2.1.1 Uvádění začínajících učitelů.....	17
2.1.2 Nedostatky v práci začínajících učitelů.....	18
2.1.3 Rozdíl mezi vlastními metodami a postupy starších učitelů	18
2.1.4 Časová náročnost učitelské práce	19
2.1.5 Stav materiálního vybavení školy	19
2.1.6 Vztahy na pracovišti	19
2.1.7 Změněná kvalita kázně dnešních žáků, nekázeň	20
2.1.8 Neznalost pracovního řádu, právních a bezpečnostních předpisů.....	20
2.2 Pedagogické problémy.....	21
2.2.1 Příprava na vyučování	21
2.2.2 Problémy s utvářením pedagogických dovedností začínajících učitelů	22
2.2.3 Třídní klima	23
2.2.4 Motivace žáků.....	23
2.2.5 Vyučování.....	24
2.2.6 Hodnocení a klasifikace.....	26
2.2.7 Autorita učitele a kázeň ve vyučování.....	27
2.2.8 Rámec profesních kvalit učitele	29
Praktická část II	30

3	Metody výzkumu.....	30
3.1	Metodika výzkumu	30
3.2	Cíl výzkumu.....	30
3.3	Dotazníkové šetření	30
3.4	Výsledky výzkumu	31
3.5	Doporučení do praxe.....	39
3.6	Reflexe vlastních zkušeností.....	40
	Závěr	41
	Bibliografie	42
	Seznam grafů	44
	Přílohy.....	45

Úvod

K výběru tohoto tématu mě motivovalo zjištění, že v České republice dochází velmi často k situaci, kdy absolventi studia na pedagogických fakultách se práci pedagoga nezačnou věnovat a do oboru vůbec nenastoupí. Zajímalo mě, co je důvodem tohoto.

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma Učitelé odborného výcviku na začátku jejich profesní dráhy. Toto téma jsem si zvolila, jelikož bych po dokončení studia chtěla nastoupit jako učitelka odborného výcviku na střední školu, kterou jsem sama absolvovala. Zpracování tohoto tématu vnímám jako dobrý teoretický základ své budoucí pedagogické činnosti a věřím, že mi pomůže předejít problémům, které mě na začátku profesní dráhy čekají. V současné době není nástup do pedagogické profese snadný a je proto velmi důležitá teoretická příprava a seznámení se s pedagogickými trendy moderní pedagogiky. Začínající učitel se při prvním vstupu a objevení nesnáží na pracovišti nesmí zaleknout a utéct. Profese učitele je specifická, tvůrčí a náročná zároveň. Proto je nutné správné nastavení pravidel a přístupů ze strany pedagoga.

Cílem této bakalářské práce je zachycení a pojmenování nejčastějších problémů začínajících učitelů. Postupujeme kvantitativním šetřením pomocí dotazníku. Na základě výsledků analyzují nejčastější problémy a následně formulují jejich možná řešení a doporučení do praxe. Zvolené řešení problematiky mi jistě rozluští mojí výzkumnou otázku.

Pro kvantitativní výzkum jsem využila platformu Googlu. Jako respondenty jsem oslovila začínající pedagogy odborného výcviku regionu, ze kterého pocházím. Jelikož jich bylo málo, poprosila jsem jednu známou pedagožku o nasdílení mého dotazníku dalším učitelům odborného výcviku.

Zvolené téma jsem konzultovala a diskutovala také s pedagožkou, která pracuje 22 let v pedagogickém managementu.

Teoretická část I

1 Učitel

V pedagogickém slovníku nalezneme definici, která vymezuje učitele jako jednoho ze „...základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaného pedagogického pracovníka, spoluzodpovědného za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. K výkonu učitelského povolání je nezbytná pedagogická způsobilost. Tradičně byl učitel považován za hlavní subjekt vzdělávání, zajišťující ve vyučování předávání poznatků žákům. Současné pojetí učitele, vycházející z rozšířeného profesionálního modelu, zdůrazňuje jeho subjektivně-objektivní roli v interakci se žáky a prostředím. Učitel spoluvytváří edukační prostředí, klima třídy, organizuje a koordinuje činnosti žáků, řídí a hodnotí proces učení. Stoupá význam sociálních rolí učitele v interakci se žáky, v týmu učitelů, ve spolupráci s rodiči a komunitou.“ (Průcha, Walterová, Mareš (2003, s. 261)

V tomto textu autoři pracují s pojmem *pedagogický pracovník*. Za pedagogického pracovníka se nepovažuje pouze učitel, tento termín zahrnuje také pracovníky s podobnou náplní práce jako je například ředitel, jeho zástupce, mistr odborné přípravy, instruktor, trenér, lektor apod. (Urbánek 2005)

Autor pedagogické publikace Blížkovský z r. 2000 charakterizuje dobrého učitele takto:

-vysoká motivace,

-učitelství jako poslání,

-lásku k dětem,

-mistrovství v didaktice,

-znalosti filozofie výchovy a koncepcí vzdělávání,

-schopnost spolupráce s ostatními učiteli,

-permanentní zpětná vazba, reflexe a hodnocení své práce. (Juklová 2013, s. 37)

Kapitálem k dosažení úspěchu je vzdělání a vzdělávání. Úroveň vzdělanosti, stupeň intelektualizace, pedagogizace, psychologizace a kvalita lidského potenciálu jsou ukazateli úrovně společenského rozvoje. (Walterová 2004), (Juklová 2013)

1.1 Kdo je začínajícím učitelem?

Libuše Podlahová ve své publikaci uvádí, že začínajícím učitelem je ten, kdo „*má příslušné vysokoškolské vzdělání a pedagogickou způsobilost, chybí mu však pedagogická zkušenost, je na začátku své profesní dráhy. Tento výraz se může chápat jako mladý, nezkušený, nezralý, neovládající dosud všechny pracovní techniky a postupy. Nebo jako perspektivní, nadšený, nadějný.*“ (Podlahová 2004, s. 14)

„*Mladý člověk, který nastupuje do školy s čerstvým vysokoškolským diplomem v kapse, není hotovým učitelem. I když vykonává všechny běžné činnosti, příslušející učitelské profesi, můžeme jen stěží očekávat jejich bezchybný výkon.*“ (Šimoník, 1995, s. 33)

Na délce začátečnického období začínajícího učitele se zatím odborníci neshodli. Délka často závisí na druhu školy, kvalifikaci, zkušenostech, výši úvazku... Dle autorky Podlahové je toto období velmi individuální. Píše, že expertem se každý stává za jiný časový úsek. „*Anglosaská literatura uvádí délku 3-5 let, naše literatura 5-10 let, existují i údaje, které tvrdí, že expertem se učitel stává po 22 letech praxe!*“ (Podlahová 2004, s. 15) Oldřich Šimoník (1994) za začínajícího učitele označuje učitele v prvním roce jeho pedagogického působení.

Začínající učitel musí již první den ovládat a plnit všechny úkony. Musí počítat s tím, že se při nástupu do školství setká s jinou populací, než která navštěvovala školu, když on byl žákem. Vzorce chování žáků se mění a přizpůsobují se současné době. (Podlahová 2004)

1.2 Učitel na začátku své profesionální dráhy

Vstup mladého učitele do praxe sebou nese mnoho nesnází, jejichž šíře a složitost je přiměřená náročnosti povolání. Toto období je pro každého začínajícího učitele velmi složité. Jsou na něho kladeny vysoké nároky, bere velkou zodpovědnost, jak za sebe, tak za žáky. Začátek profesionální dráhy je velmi ovlivněn přípravou z vysoké školy, zda si učitel odnesl pouze teoretický charakter nebo i dovednosti z praxe. Naučit teorii se dokážou všichni, ale aplikovat ji v praxi už každý nedokáže. Každý začínající učitel dělá chyby a má mnoho nedostatků, proto je důležité učit se chybami a profesně se vyvíjet.

Začínající učitelé to na začátku své dráhy mají velmi těžké, jelikož toto povolání naráz vyžaduje plnění všech povinností, které učiteli přísluší. Zatím co u jiných profesí jako jsou například inženýři, lékaři, právníci se stupeň náročnosti zvyšuje postupně. Začínající učitel musí být vždy připraven na různé nepředvídatelné situace. Učitel již na začátku svého působení by si měl být vědom, že přispívá k formování osobnosti žáků. Začínající učitel to má oproti zkušenému

učiteli mnohem složitější, protože vynakládá větší úsilí při plnění učitelských povinností. První rok působení si učitel upřesňuje rozsah i obsah své učitelské profese a osvojuje si základní didaktické dovednosti. (Šimoník 1994)

Z. Jesenská (1980, s. 10) uvádí, že pokud člověk chce překonat všechny potíže, musí sám chtít. Musí být aktivně zaujat, snažit se a vynakládat své úsilí.

Nemůžeme však říci, že každý učitel má problémy. Mnoho učitelů vyučuje již na začátku velmi dobře. Je to dáno tím, že mají předpoklady, mimořádný cit a smysl pro učitelství. (Šimoník 1994)

M. Maciaszek (1974–75, s. 303):

„V prvním roce se kladou základy pedagogických zkušeností, jejichž obohacení o vlastní postřeh a přemýšlení může být počátkem tvůrčího rozvoje učitele, avšak v případě pouze povrchního registrování schematických a stereotypních řešení nebo metodických postupů může být také počátkem rutinérství. Je to období nejintenzivnějšího procesu identifikace s životním povoláním, neboť plastická osobnost mladého učitele umožňuje pracovní adaptaci. První rok zásadně uzavírá ceremoniál iniciace – zasvěcení do učitelského společenství.“

1.3 Některé nástupní podmínky začínajících učitelů

Šimoník (1994) poukazuje na některé nástupní podmínky, které učitele čekají po ukončení studia. Se vstupem do tohoto zaměstnání učitele čeká mnoho změn. Je to náročné období, kdy se většinou učitel potýká s problémy jako jsou např. změna bydliště, řešení finanční situace, osamostatnění... Už na základě těchto problémů se začínající učitelé (nejen oni) rozhodují, zda setrvají v této profesi. Ne vždy je to pouze kvůli problémům výše uvedeným, ale také kvůli prezírávému postoji veřejnosti ke škole, k učitelům a nízké společenské prestiži učitelské profese. Dalším problémem je dojíždění do místa školy. Velká většina učitelů nemá školu v místě bydliště, nemá auto a jsou vázáni na dopravní spoje, což absolutně narušuje volný čas učitele. Když učitel nepracuje v místě bydliště, je většinou ochuzen o znalost lidí, konání různých událostí, budování vztahů apod. v dané obci. Znalost obce, ve které se škola nachází napomáhá ke zkvalitnění výuky. Pokud se učitel dostane do situace, kdy musí učit předměty bez své aprobace, je to pro něho stresující a jeho “nástupní problémy“ se stupňují.

Jak Šimoník (1994) ve své publikaci uvádí, je důležité mladému učiteli pomáhat. Pokud vidíme že něco neví, musíme mu dát radu, poučit ho. Pokud vidíme nejistotu, je potřeba ho povzbudit a pokud učitel předvede dobrý výkon, patřičně ho pochválit.

Jak začínajícímu učiteli pomáhat?

- 1) *„Taktně, citlivě, jako s rovnocenným partnerem.*
- 2) *Nenutit, nevnučovat mu svou pomoc, měl by ale vědět, že jsme připraveni kdykoliv pomoci.*
- 3) *Jsme-li požádáni o pomoc, vynecháme hodnotící soudy o jeho vzdělání a schopnostech a pomůžeme tak, aby to nevypadalo jako poučování, mentorování apod., ale kolegiální debata. Náš návrh by měl vyznít jako jedna z možných alternativ.*
- 4) *Nezrazujeme začínajícího učitele od postupů a metod, které se nám nezdařily!*
- 5) *Je žádoucí, aby naše rady a informace neměly povahu rigorózních (velmi přísných) soudů a neovlivňovaly tak předem přístupy a postoje mladého učitele k lidem, vztahům, postupům a věcem.“ (Šimoník 1994, s. 21)*

2 Problémy začínajících učitelů

2.1 První problémy při vstupu do zaměstnání

Mezi první problémy a první zklamání začínajících učitele dle Šimoníka (1994) lze zařadit:

- *materiální vybavení školy,*
- *neukázněné chování, agresivita žáků, množství přestupků,*
- *nezájem žáků o školu a učení,*
- *špatná organizace práce ve škole,*
- *rodiče podceňují práci učitele,*
- *nedobré vztahy mezi učiteli,*
- *školník, uklízečky,*
- *starší kolegové nejsou ochotni změnit navyklé přístupy k žákům,*
- *nízká úroveň znalosti žáků,*
- *nízký nástupní plat,*
- *intriky, pomluvy,*
- *musím učit předměty které nemám v aprobaci,*
- *škola musí suplovat práci rodičů, kteří nemají o své děti zájem,*
- *v praxi lze uplatnit jen část poznatků ze školy, špatná příprava na fakultě,*
- *nemám uvádějícího učitele,*
- *vysoký počet žáků ve třídách,*
- *množství úkolů, kterými jsem byl jako začínající učitel pověřen,*
- *neschopné vedení školy,*
- *nedostatečná příprava na řešení konfliktů se žáky a rodiči,*
- *složení sboru, vysoký věk kolegů,*
- *nevhodný (přísný) vnitřní řád školy,*
- *vztahy mezi žáky,*
- *neochota k jakékoli inovaci,*
- *nevhodné zásahy školského úřadu do práce školy,*
- *malý zájem žáků o můj vyučovací předmět. (Šimoník 1994, s. 14)*

2.1.1 Uvádění začínajících učitelů

Podle Šimoníka (1994) se začínající učitel při vstupu do školy začleňuje do nového kolektivu, pracovního týmu a učitelského sboru. Nachází se v úplně jiném prostředí, než doposud byl. Kolegové mezi sebou mají odlišné zájmy, priority, zkušenosti, věk... Tyto aspekty mohou často ovlivnit přijetí a utváření vztahů mezi učiteli. Začínajícímu učiteli by se měla vždy poskytnout adekvátní pomoc. I když mezi sebou kolegové mají nějaké spory, musí je odhodit stranou a vzájemně si vypomáhat. Jak autor knihy uvedl, první pracoviště je pro začínajícího učitele přirozeným článkem. Každý učitel by měl brát ohled na to, že na prvním pracovišti začínající učitel pokračuje v rozvíjení a dotváření jeho odborných a metodických vědomostí a zejména dovedností. Je důležité brát v potaz, že z fakulty nepřicházejí hotoví učitelé, schopní řešit všechny složité výchovné a vzdělávací problémy. „Na tom, jestli se z mladých učitelů stanou pedagogičtí mistři, závisí nejen na jejich přípravě na vysoké škole, ale také na péči o ně na prvních pracovištích.“ (Šimoník, 1994, s. 23)

Jak je tomu u každé profese, každý začínající pracovník musí poznat své pracoviště. Dále na řadu přichází seznámení s kolegy a žáky, se svými povinnostmi a školním vybavením. První dny učitel neví, kde, co je, má hlavu plnou otázek, proto je potřeba ho povzbudit, poradit mu nebo ho poučit. O této souvislosti se hovoří jako o tzv. „uvádění“ mladých učitelů do praxe. Termín „uvádění“ učitelů se začal všedně používat po roce 1977, kdy byla vydána ministerstvem školství Vyhláška o jednotném systému dalšího vzdělávání učitelů (Sbírka zákonů č. 78 a 79/1977, částka 24). Uvádění začínajících učitelů je bráno jako součást celkového systému dalšího vzdělávání učitelů, jeho úkolem je překonávat počáteční stěžejní situace. (Šimoník 1994)

Začínající učitel dává najevo potřebu pomoci od kolegů, nechce potřebu kontroly, vyžaduje kolegiální a nevnučovanou pomoc. Podle M. Marciaszka (1974–75, s. 307) si začínající učitelé váží zkušenosti starších kolegů a chtěli by z nich čerpat. „*Pro většinu mladých, nastupujících učitelů je pomoc starších kolegů žádoucí.*“ (Šimoník, 1994, s. 26) Problémem je styl předávání těchto zkušeností. Mladí lidé mají potřebu, aby se s nimi zacházelo jako s plnoprávnými členy učitelského sboru, očekávají určitou benevolenci ze strany kolegů a vedení školy.

Jak Šimoník uvádí, hospitace jsou významným prostředkem. Vzájemné hospitace učitelů, jak začínajících, tak zkušených, jsou jednou z možných forem, které mohou začínajícímu učiteli pomoci.

2.1.2 Nedostatky v práci začínajících učitelů

Jak Šimoník uvádí ve své publikaci, člověk, který ihned po absolvování studia nastupuje do školství není „hotovým“ učitelem a jeho výkon není bezchybný.

Mezi hlavní nedostatky v práci začínajících učitelů podle Šimoníka patří – nízká úroveň jazykového vyjadřování, deformované písmo, nejistota při řešení problémů, jednání s rodiči, zásadovost, důslednost, problémy s klasifikací a také společenské vystupování učitele. Mezi další nedostatek, se kterým se začínající učitelé většinou potýkají je nedostatečná písemná příprava na hodinu. Velká část z nich vyučuje podle učebnice a nemají konkrétní zaměření na cíl. Začínající učitelé často nedokážou odhadnout množství poznatků, které mají žákům sdělit. Dalším častým problémem je, že učitel je zaujat rolí učitele a zapomíná na výchovnou stránku hodiny. Začínající učitelé mají mnohdy problémy s vyjadřováním – nemluví spisovně, učivo, které vysvětlují není srozumitelné, nedokážou používat správné termíny, kladou na žáky požadavky, které jsou velmi obecné (žákům nejasné). Mnoho začínajících učitelů se zapomíná vžívat do role žáka (jeho myšlení, jeho mentální vyspělosti), často také napodobují učitele z předešlých škol, využívají vyučovací metody, při kterých jsou žáci pasivní. Také často zapomínají vnímat to, zda žáci vysvětlené látce porozuměli. (Šimoník 1994)

Mezi hlavní nedostatky, na základě průzkumu Z. Kalhouse řadíme – kázeň ve vyučování, získávání autority, vymezení učiva, formulování učebních úloh, specifikace základního učiva, problém uzpůsobit učení k tomu, aby vyhovovalo věku žáků.

Většina začínajících učitelů přichází na pracoviště s velmi dobrými teoretickými znalostmi, problémem je, že je neumějí použít v praxi. Kolikrát si jsou nejistí v jednání, mají absenci zkušeností a často si neví rady ve strategických rozhodnutích. Mladým učitelům často chybí disciplíny teoretického i aplikačního charakteru. Většinou není kladen důraz na praktický výcvik, někdy není ani zařazen do učebního plánu a když už je, není prováděn s velkým zapálením. Začátek profesní dráhy učitele je velmi emocionálně náročný. Učitel by měl splňovat tyto dovednosti – kultivovaný projev, jisté vystupování, zvládnutí organizace, pohotovost, rychlá příprava pomůcek... pokud učitel nezvládá tyto základní dovednosti, těžko se bude posouvat ve své profesi. (Šimoník 1994)

2.1.3 Rozdíl mezi vlastními metodami a postupy starších učitelů

Začínající učitel je po absolvování studia namotivovaný a počítá s tím, že bude užívat moderní vyučovací metody, starší zkušené učitelé počítají s tím, že začínající učitelé budou mít stejné způsoby vyučování jako oni. Často v této situaci dochází ke konfliktu, jelikož starší učitelé

neznají moderní metody, avšak je kritizují, aniž by je měli vyzkoušené. Ne vždy jsou nové metody mladého učitele funkční, mnohdy jsou časově náročné a někdy je lepší použít metody tradiční. Pokud chce učitel efektivní metody používat, měl je mít několikrát vyzkoušené a mělo by být osvědčené, že opravdu fungují. Velmi efektivní a výhodné je kombinovat tradiční a moderní metody. (Podlahová 2004)

2.1.4 Časová náročnost učitelské práce

Být učitelem je časově velmi náročné povolání. Práce učitele nekončí zvukem školního zvonku po jeho poslední hodině, jeho práce tvá dál po vyučování a často si práci bere i domů. Učitel si po skončení hodiny dělá přípravy na výuku, opravuje testy, domácí úkoly a připravuje si pomůcky na hodinu. Mimo to, musí učitel řešit organizační činnosti ve třídě i mimo třídu, působit na mimoškolních aktivitách, chodit na porady a schůze, vymýšlet různé soutěže, suplovat jiné předměty, sebevzdělávat se atd. (Podlahová 2004)

2.1.5 Stav materiálního vybavení školy

„Vybavenost nebo nevybavenost školy didaktickou technikou je dána úrovní školy a manažerskou schopností ředitelů.“ (Podlahová, 2004, s. 32) Každá škola má jiné vybavení, často záleží na finanční situaci dané školy. Dá se tedy očekávat, že soukromé školy vypadají jinak než státní. Školy, které se nacházejí ve městě, mají mnohdy většinou lepší vybavení než škole vesnické. I v dnešní době se najdou školy, které nemají možnost mít počítačové učebny, nemají různé didaktické pomůcky, či se potýkají se zákazem kopírování. Doporučení Podlahové k těmto problémům jsou, že není nutno hned přecházet na jinou školu. Je důležité zamyslet se nad problémem a začít ho řešit, zkusit najít způsob, jak materiály nahradit, sehnat sponzory či angažovat rodiče. (Podlahová 2004)

2.1.6 Vztahy na pracovišti

„Vztahy v pedagogickém sboru jsou ovlivněny jeho kvalifikačním a věkovým složením, feminizací, způsobem řízení“ (Podlahová, 2004, s. 38). Vztahy na pracovišti mezi učiteli nejsou vždy kladné. Mají velký vliv na atmosféru a náladu ve škole. Na složení učitelského sboru má vliv mnoho faktorů. Jeden z těchto faktorů je například stárnutí učitelských sborů, problémem je, že absolventi pedagogických fakult nenastoupí do školství, jelikož vyhledávají práci, která

je lépe finančně ohodnocena. Dalším faktorem je feminizace, která determinuje vzájemné chování a vztahy ve sboru. Proto je velmi důležité, aby byl učitelský sbor genderově vyvážen. Po absolvování vysoké školy je začínající učitel velmi namotivovaný a myslí si, že jeho další vzdělávací úsilí bude na pracovišti přijímáno s pochopením. Brzy však přichází na to, že když se účastní nějakého dalšího vzdělávání, učitelé za něho musejí suplovat, a to nepřispívá k jeho oblíbenosti v učitelském sboru. (Podlahová 2004)

Začínající učitel by se měl na základě vztahů na pracovišti řídit doporučením autorky Podlahové: *„Začínající učitel vztahy na pracovišti vnímá a hodnotí, neměl by je však ukvapeně soudit, protože z počátku nezná a nemůže ani znát všechny souvislosti a důvody, které determinují sociální chování kolegů.“* (Podlahová 2004, s. 39)

2.1.7 Změněná kvalita kázně dnešních žáků, nekázeň

Začínající učitel by měl být seznámen se skutečností, že kázeň žáků se mění a nebude stejná jako když chodil do školy on. Mění se jak chování žáků, tak i způsob komunikace. Žáci jsou často bez zábran, jsou sprostí, nemají respekt z autorit apod. (Podlahová 2004)

Před tím, než začne učitel dávat tresty a kázat, měl by se zamyslet nad doporučením Podlahové: *„Uvědomit si, že ne každá verbální aktivita žáka, jakkoli překvapivá nebo pobuřující, musí být slovním útokem proti učiteli. Může být výrazem osobnosti žáka, jeho kritického myšlení a kreativního myšlení, specifického smyslu pro humor, nebo i odrazem všeobecné demokratizace společnosti, v níž diskuze je normální.“* (Podlahová 2004, s. 41)

2.1.8 Neznalost pracovního řádu, právních a bezpečnostních předpisů

Každý začínající učitel by měl mít prostudovaný pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení, MŠMT č. j. 14 266/2001–26. Díky tomuto řádu je seznámen s tím, co nesmí, může a musí. Učitelé mají dozor i mimo výuku např. o přestávkách, při přechodech z budovy na budovu, šatny, tělocvičny, obědy apod. (Podlahová 2004)

2.2 Pedagogické problémy

2.2.1 Příprava na vyučování

Dle pracovního řádu má každý učitel za povinnost připravovat se na hodinu. Tuto činnost musí vykonávat každý pedagog. Nikde není dáno, jak příprava musí vypadat, každý má jiné metody, formy a postupy. Učitelé se připravují písemně, myšlenkově, psychicky, fyzicky, atd... Je pouze na učiteli, jakou formu si vybere, vždy je ale nejdůležitější výsledek přípravy. Jde o to, aby si žáci z vyučovací hodiny odnesli co nejvíce vědomostí a zkušeností. Časová náročnost přípravy na vyučování je pro každého jednotlivce jiná, záleží na svědomitosti, učitelových dovednostech a na délce učitelské praxe. Pro začínajícího učitele, je většinou tato povinnost náročná, jelikož se teprve seznamuje s pracovním prostředím a musí si přijít na své postupy co mu vyhovují. Učitel si před začátkem školního roku vytváří svůj tematický plán. Tematický plán slouží k organizaci a pomáhá učiteli s časovým rozvržením výuky.

Po příchodu do třídy by měl mít učitel jasno, jak hodina bude vypadat. Autorka Podlahová (2004) ve své publikaci uvádí, že před vstupem do třídy, by si učitelé měli klást otázku „*Co budou žáci po této hodině umět?*“ (Podlahová 2004, s. 68.) nikoliv, co musím v hodině probrat. Příprava na výuku by měla vycházet z didaktiky.

Učitel při přípravě na výuku by měla vycházet z těchto kritérií:

-vzdělávací a výchovné cíle (kognitivní, afektivní a psychomotorické),

-motivační momenty,

-vhodný typ vyučovací hodiny, strukturu hodiny a časové dimenze jednotlivých částí hodiny,

-vhodné metody zprostředkování učiva,

-pomůcky a materiály,

-vhodný materiál a metody k procvičování a opakování,

-způsob hodnocení dosažených vzdělávacích cílů a výsledků,

-adekvátní domácí úkol. (Podlahová 2004, s. 68–69)

Formální stránka přípravy na vyučování

Nikde není přesně dáno, jak má formální stránka přípravy na vyučování vypadat. Každý učitel si vybírá svůj způsob, který mu nejvíce vyhovuje. Některé přípravy jsou krátké, některé jsou naopak dlouhé a rozsáhlé. Z pedagogické praxe si student odnáší návody a pokyny, jak má příprava vypadat. Po nástupu do zaměstnání vypadá příprava trochu jinak, učitel už nemusí vypisovat všechny pole (název školy, jméno vyučujícího atd...), měla by však obsahovat základní body týkající se obsahové a metodické roviny jako jsou: datum, třídu, téma, cíle, metody, postupy, techniky, pomůcky, časový harmonogram apod.

Během hodiny příprava slouží učiteli k tomu, aby se ujistil, zda vše probíhá, tak jak zamýšlel. Příprava také často pomáhá při nervozitě, obzvláště u začínajících učitelů. Učitel může kdykoliv v průběhu hodiny nahlédnout do své přípravy, měl by si však dát pozor, aby nahlížení nevěnoval více času než žákům. Po hodině by si učitel měl na přípravu zapsat, co se zdařilo, co se nestihlo, jak hodina probíhala, jaké byly nedostatky a jak případně postupovat příště. (Podlahová 2004)

2.2.2 Problémy s utvářením pedagogických dovedností začínajících učitelů

„Pedagogické dovednosti začínajících učitelů lze tedy považovat za otevřené zkušenostní struktury, které se vyvíjejí na základě jejich jednání v rozmanitých (vždy jedinečných) pedagogických situacích.“ (Švec a kolektiv, 2002, s. 280)

Utváření pedagogických dovedností Švec řadí mezi problematiku, které se věnuje málo pozornosti, přitom je to klíčové období, kdy se pedagogičtí absolventi potýkají s reálnými problémy školské praxe, a to je velmi podstatné pro rozvoj jejich pedagogických dovedností. Tento problém začínajícímu učiteli často pomáhá řešit uvádějící učitel. Ne vždy ho však učitel potřebuje, záleží na učitelových kompetencích a dovednostech. Délka procesu utváření a vývoje pedagogických dovedností je neomezená. Základem utváření pedagogických dovedností jsou zkušenosti učitelů, které učitel vytěží při výuce a komunikaci s žáky, rodiči i kolegy.

V utváření pedagogických dovedností začínajícímu učiteli často pomáhá pozorování zralejších kolegů, komunikace, jejich zkušenosti v roli žáka, experimentování (zkoušet jiné výukové metody), problémové situace, ve kterých se ocitnou (uvědomit si situaci a pojmenovat ji), hledání pomoci v odborné literatuře (pedagogická, didaktická, psychologická...), hledání inspirace v sobě, sebereflexe, vedení deníku (zapisovat si svoje aktivity, problémy, otázky), sdílení zkušeností s ostatními kolegy, sledování odezvy žáků....(Švec a kolektiv 2002)

2.2.3 Třídní klima

Na základě literatury jsem se dozvěděla, že definice třídního klimatu jsou různé. Nejvíce souhlasím s autorem Ježkem:

„Klima je emoční reakcí na kulturu školy. To znamená, že ve školách s velmi podobnou kulturou může být různé klima, podle toho, jak jsou tyto normy či hodnoty interpretovány. Podobně se dá říci, že klima je reakcí i na fyzické prostředí školy či na určité události. Klima je tedy jakousi emoční či prožitkovou výslednicí různých interpretací či percepce všech možných vnímatelných aspektů školy. Klima je pojímáno zejména jako stav či cíl samo o sobě, a nikoliv jako prostředek k dosažení nějakých cílů.“ (Ježek 2007, s.37)

Odborníci mají různé názory na to, kdo je hlavním zdrojem utváření třídního klimatu. Jedna skupina si myslí, že zdrojem jsou žáci, další zase, že učitel. (Průcha 2002)

Aspekty, které utvářejí třídní klima a na které by se učitel měl zaměřovat podle Čapka (Čapek 2010) jsou:

-vyučovací metody a edukační aktivity,

-komunikace ve třídě,

-hodnocení ve třídě,

-kázeňské vedení třídy,

-vztahy mezi žáky ve třídě,

-participace žáků,

-prostředí třídy. (Čapek 2010 s. 15)

2.2.4 Motivace žáků

Motivace žáků patří mezi nejdůležitější dovednosti učitele. Tuto dovednost by měl ovládat každý učitel. Pokud učitel motivuje žáky správně (nadchne je), enormně zvyšuje výsledky učení. Každou vyučovací hodinu by si učitel měl připravit způsob, jak žáky bude motivovat. Při přípravě na výuku i v průběhu celého vyučovacího procesu musí mít učitel stále na paměti druhy a způsoby motivace a snažit se je co nejčastěji používat. Dle Sitné (2013) je motivace proces zvnitřněného zdůvodnění potřeby učícího jedince se učit. Podle intenzity a délky trvání rozlišujeme motivaci krátkodobou a dlouhodobou.

Krátkodobá motivace je intenzivnější, vydrží však kratší dobu. Je typická spíše u mladších lidí (např. děti a žáci ZŠ).

Dlouhodobá motivace je obtížnější než krátkodobá. Řeší se spíše u zralejších, starších jedinců, jelikož vyžaduje velkou míru sebezapření a cílevědomosti (studenti středních a vysokých škol, celoživotní učení).

Dle Hrabala a Pavelkové lze k motivaci přistupovat dvojím způsobem:

- „*Navodíme takové podmínky, které obsahují tak silné podněty pro celou danou skupinu potřeb, že pravděpodobně motivujeme všechny žáky.*“
- „*Respektujeme dominující potřeby žáků a individualizujeme prvky vyučování – témata a úlohy vybíráme s ohledem na zájmové zaměření jednotlivých žáků, na intenzitu jejich osobní reakce a na úroveň sociálních potřeb: obtížnost a způsoby hodnocení zadaných úkolů stanovujeme s ohledem na úroveň výkonových potřeb.*“ (Hrabal, Pavelková, 2010, s. 148)

Druhy motivací (Sitná 2013)

1. *Užitečnost získaných znalostí, jejich praktické využití*
2. *Potřeba získat kvalifikaci, dosáhnout plánovaného vzdělání*
3. *Posilování sebevědomí*
4. *Potřeba ocenění, pochvaly*
5. *Obava z neúspěchu, trestu*
6. *Zájem o problematiku, radost z učení* (Sitná 2013, s. 18–24)

2.2.5 Vyučování

Zahájení a zakončení hodiny

Hodina začíná zvoněním. Učitel by měl být dochvilný, jelikož žáci jsou zvyklí na ustálený interval, kdy hodina začíná a kdy končí. Tím, zdali je učitel dochvilný dává najevo závažnost předmětu, vážnost školy a vztah učitele k práci. Následuje zápis do třídní knihy a poté by měl učitel žákům sdělit, jak bude hodina probíhat, co se bude dělat, v jakém sledu a případně proč. Na konci hodiny je důležité ponechat si nějaký čas (minuty) na shrnutí hodiny, včetně zhodnocení práce žáků v hodině – evaluace. V tomto čase učitel klasifikuje aktivitu a snahu

žáků, hodnotí splnění cílů, oznamuje náplň práce následující hodiny, zadává domácí úkol a vybízí žáky k sebehodnocení.

Práce s cíli hodiny

Na začátku každé hodiny by měl učitel oznámit cíl hodiny. Zprvu je podstatné žáky zaujmou, tudíž je dobré mít připravené úvodní věty, které je namotivují. Učitel žákům oznamuje cíle i před začátkem probírání nové látky. Pokud žáci cíli nerozumějí, dochází ke snížení motivace a cíl se jim těžko plní, proto si učitel musí dát pozor, aby cíl správně formuloval. Učitel v průběhu a v závěru hodiny ověřuje procvičováním, zkoušením, pozorováním a otázkami, zdali dochází k naplňování cíle. Pedagog se snaží v průběhu hodiny žáky aktivizovat.

Plynulost, spád a tempo hodiny

„Plynulost hodiny může být narušována nečekanými momenty, pozdními příchody žáků, nefungujícími pomůckami, nestejným tempem žáků při vypracování úkolů, čekáním na opozdilce, tím, že učitel něco zapomněl a musí se „vracet“, řešením kázeňských přestupků, zabýváním se věcmi, které přímo nesouvisí s výukou.“ (Podlahová 2004, s. 84) V tomto případě se musí učitel rozhodnout, zda problémy řešit v průběhu hodiny, či problém odložit na později. Tempo hodiny učitel volí na základě schopnosti žáků, dbá však na individuální přístup k některým žákům. Ke spádu a tempu hodiny mnohdy pomáhá sdělení, kolik času žáci mají pro splnění určitého úkolu, testu...

Organizační pokyny

Začínající učitel má většinou promyšlené činnosti, často však zapomíná, že změny a přechody vyžadují také určitý čas jako např. příprava pomůcek, přechod ze stanoviště na pracoviště, při přechodu z hromadné výuky na skupinovou apod. Proto si učitel vždy musí vyhradit nějakou časovou rezervu pro tyto činnosti. Při rozdělování práce by měl učitel vždy jmenovitě určovat, kdo co a kdy bude dělat.

Sledování činnosti žáků

Učitel by měl věnovat stejnou pozornost všem žákům, ne, jen těm, kteří na sebe sami upozorňují. Měl by být stále ve střehu a reagovat na veškeré situace.

Aktivizace žáků během hodiny

Jestli se někdo něco chce naučit, musí sám chtít. Skoro žádný žák se nechce učit každý den celý školní rok, proto se učitel snaží o vzbuzení a udržení skutečné vnitřní aktivity žáka. Učitel se musí za každou cenu snažit aktivizovat žáka, pokud je žák aktivní je to výhra v dosahování cílů jak pro žáka, tak pro učitele. (Podlahová 2004)

2.2.6 Hodnocení a klasifikace

Slavík (1994, s. 24) uvádí, že „*pedagogické hodnocení je systematickou, tj. připravenou cílevědomě organizovanou činností, doprovázenou záměrnými opravami, revizemi a korekcemi hodnocení.*“

Hodnocení informuje učitele o tom, jak moc jsou jeho výukové způsoby, postupy a metody účinné. Podle toho se pedagog rozhoduje, jak bude dále vyučovat. Žáka informuje, zda jeho projevy a výkony jdou dostačující k potřebným cílům a rodiče informuje o tom, jak moc jsou jejich žáci ve škole úspěšní. (Košťálová, Miková, Stang 2008)

Žáci jsou velmi ovlivňováni známkami. Více těmi špatnými, pokud žák dostane špatnou známku, je demotivován, nemá zápal pro učení, mění se jeho postoj k učení ke škole a k poznání. (Dařílek 1998, s. 143). Žáci, co nedostávají dobré známky, nemají zájem se snažit, což vede k dalšímu neúspěchu. Žáci vnímají špatné známky jako trest. (Dařílek 1998, s. 140) Dle (Slavíka 1999) jsou žáci díky školnímu hodnocení často vystrašení, jsou neklidní, smutní, demotivovaní, jsou ve stresu, necítí se příjemně, mnohdy dochází k vytvoření špatných vztahů mezi učiteli a žáky.

Jak uvádí Čapek ve své publikaci (Čapek 2010) učitelé si pozorně připravují co budou učit, jakým způsobem, kdy a kde, zapomínají se, ale zamýšlet nad tím, jak budou hodnotit. Velká většina učitelů žáky klasifikuje pouze na základě testů a zkoušení a opomíjí jiné způsoby klasifikace jako je např. práce v hodině, aktivita žáka apod. Hodnocení řadíme k velmi důležitým „výstupům“ učitelovy pedagogické činnosti. Každý učitel hodnotí jinak, dle svých požadavků. Hodnocení a klasifikace se ve velké míře participuje na sebehodnocení žáka, známka je podstatné znamení úspěchu. Z úvah a výzkumů Hrabala a Pavelkové vyplývá, že: „*Za pedagogicky riskantní, až nevhodný je možno považovat klasifikační způsob (styl) s extrémním klasifikačním měřítkem, tj. přílišnou mírnost, ale především přehnanou přísnost v klasifikaci.*“ (Hrabal, Pavelková 2010, s. 65.)

Pokud se učitel nemůže rozhodnout, jak žáka hodnotit, může mu pomoci Metodický pokyn pro hodnocení a klasifikaci na základní škole (Praha 1985). Tato publikace vyučujícímu ukazuje příklady, co by měl žák dělat, znát, umět a na základě těchto charakteristik může učitel lépe

určit známku co žákovi náleží. Také by se učitel měl řídit frází: „*učitel by neměl zjišťovat co žák neumí, ale co žák umí!*“ (Podlahová 2002, s. 63) U praktického vyučování učitel posuzuje například. vztah žáka k určité činnosti, zvládnání nových úkonů, využití teoretických znalostí v praktických činnostech, aktivitu...Učitel, by měl dbát na důležitost diagnostiky v průběhu vyučování. Diagnostika je stejně důležitá jako motivace a opakování a musí se provádět průběžně, díky ní určujeme prospěch i neprospěch žáka. Metody pro hodnocení a klasifikaci žáků podle Podlahové jsou: otevřená komunikace se žákem a rodiči, diagnostické pozorování žáka, kontrola připravenosti žáka na výuku, testy, zkoušení vědomostí různými způsoby, radit se s kolegy, čtvrtletní práce. Učitel by měl po každé klasifikaci žákovi sdělit klady a nedostatky jeho výkonu. Hodnocení a klasifikace patří mezi nejčastější problémy začínajícího učitele. K naučení správnému hodnocení učiteli pomůže znalost školských předpisů, diagnostických metod, objektivnost a autenticita k žákům. (Podlahová 2002)

Významným aspektem a metodou hodnocení je v moderní pedagogice tzv. formativní hodnocení, což je proces, ve kterém pedagog sleduje posuny žáka a jeho vzdělávací cestu. Nehodnotí tudíž pouze znalost vycházející z testů a zkoušení.

2.2.7 Autorita učitele a kázeň ve vyučování

Autorita vyučujícího je předpokladem úspěšnosti jeho práce. Učitel, který si nedokáže vytvořit autoritu, ničemu nenaučí. Mnoho mladých učitelů má problém autoritu aplikovat v praxi. Tuto kompetenci učitele nikdo nenaučí, musí si ji vybudovat sám. Žáci se chovají spontánně, nikdy nelze odhadnout co se zrovna stane, proto musí začínající učitel reagovat bezprostředně. Je vždy na učiteli, jaký druh autority si zvolí. Nejlepší volbou je autorita neformální, která vyplývá z vlastností, talentu vzdělání, kvalifikace a schopností. Učitel si musí budovat autoritu již při svém studiu a musí na ní pracovat. Aby si začínající učitel vytvořil autoritu musí jednat jako ten, kdo má právo řídit a rozhodovat, měl by dát žákům najevo, že předmětu rozumí a dovede ho naučit. Měl by zapojovat žáky do učebních činností, zajistit, aby hodina měla svižný začátek, a především by si měl vymezit pravidla chování ve třídě. Také by měl být schopen spravedlivě a účinně řešit různé situace, které v průběhu vyučovací hodiny nastávají. (Kyriacou, 1996, s. 99). (Podlahová 2002, s. 65)

Je pouze na učiteli, jaký výchovný styl využívá. Důležité je zvolit tu správnou k dané situaci. Rozlišujeme tyto styly:

Autoritativní výchovný styl

Patriarchální výchovný styl

Byrokratický výchovný styl

Demokratický výchovný styl

Laissez-faire-styl

Antiautoritativní výchovný styl

Dle Komenského by se začínající učitel i praktikant měl držet hesla „*Škola bez kázně – mlýn bez vody*“. Učitel musí dát žákům najevo, kdo má právo řídit a rozhodovat a až později připustit volnější režim. Mladý učitel by měl dbát na dodržování pevných, ustálených a logických pravidel. (Podlahová 2002)

Pravidla podle Komenského:

-mít takovou autoritu, která žákovi zabrání vůbec pomyslet na porušení kázně

-sledovat žáka a jeho činnost neustále očima, ten si musí být vědom, že je pozorován

-být žákovi takovým vzorem, aby ho chtěl následovat,

-podporovat zdravé soupeření mezi žáky,

-zkoušet neočekávaně,

-opravit chybu bezprostředně po jejím výskytu,

-při nekázní žáka okřiknout, dát ho za výstražný příklad. (Podlahová 2002, s. 69)

Nekázeň

Žáci často porušují kázeň, když vyrušují, nedávají pozor, baví se mezi sebou, jsou hluční, posílají si psaníčka, věnují se jiným činnostem, opisují, jsou vulgární, vymlouvají se, navázejí se do učitele. Mimo vyučování dochází ke rvačkám, šikaně, ničení školního majetku atd.

Nejobtížnější pro udržení kázně je začátek hodiny, kdy jsou žáci rozbláznění z přestávky, nevěnují učiteli pozornost a konec hodiny, kdy už se nemůžou dočkat přestávky, potom v průběhu hodiny, když je výklad dlouhý a nezajímavý nebo po testu.

Příčin vzniku nekázně je mnoho, často si za to může sám učitel, který vykonává své povolání bez zapálení, jeho výklad je nudný, nezajímavý, všímá si jen některých žáků, nekontroluje, zda

žáci dávají pozor. Další příčinou je špatná učební činnost, žáci látku nechápou, nerozumí ji, přijde jim nezajímavá a nesouvislá. Dále emoční a fyziologické důvody jako jsou například děti trpící nějakou poruchou, únava, špatný spánek, špatné rozpoložení. Za vznik nekázně mohou mnohdy i sociální aspekty. (Podlahová 2002)

2.2.8 Rámec profesních kvalit učitele

Rámec profesních kvalit je nástroj, který slouží k sebehodnocení a hodnocení kvality práce učitelů ve školách. Nástroj je určen především učitelům a mentorům, kteří se začínajícími či zkušenými učiteli úzce spolupracují, managementu škol a pro spolupráci mezi pedagogickými fakultami základními školami a učiteli z praxe. Rámec profesních kvalit učitele slouží jako podpora profesionalizace učitelství a podpora profesního rozvoje učitelů, jako součást systému podpory učitelů, v jejich profesním rozvoji, dále jako komplexní sebehodnocení a hodnocení učitelů. Nástroj poskytuje podporu škole (uvádějícímu učiteli, kolegům, vedení školy) v pomoci učiteli a ve zvyšování kvality školy, včetně systému její evaluace a autoevaluace. (Tomková 2012)

Praktická část II

3 Metody výzkumu

3.1 Metodika výzkumu

Dle Chrásky (2007, s. 163) „Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá 24 písemně.“

Dotazník slouží ke sběru dat a jeho cílem je, získat informace, které poslouží k následné analýze. Výsledek analýzy pak můžeme porovnávat, vyhodnocovat nebo použít pro další zkoumání. Dotazníky mohou mít jak elektronickou, tak i papírovou formu. Pokud potřebujeme jednoduše a levně získat potřebné informace, které nám pomůžou analyzovat naše šetření, dotazník je tou nejlepší volbou. (Chráska, 2007; Managementmania, 2016)

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodu kvantitativní, která obsahuje polouzavřené i otevřené otázky. Používám metodu dedukce s možností potvrdit či vyvrátit teorii. Výhodou je snadné zobecnění výsledků. A také sběr přesných numerických dat.

3.2 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je zachycení a pojmenování nejčastějších problémů začínajících učitelů. Cílem je zároveň prozkoumat, zdali jsou učitelé ve škole spokojeni, připravují se na hodiny, zda jim někdo pomáhá, jaký mají vztah k profesi apod... Na základě výsledků výzkumu budeme analyzovat nejčastější problémy a následně formulovat jejich možná řešení a doporučení do praxe.

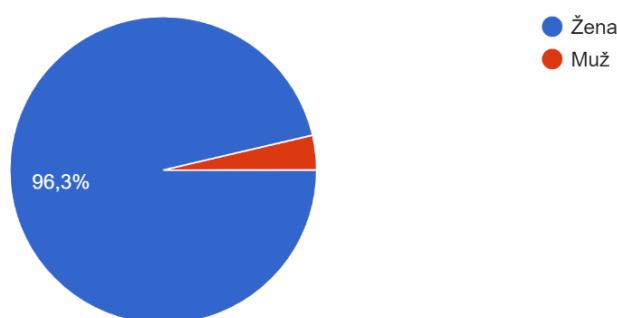
3.3 Dotazníkové šetření

Pro vytvoření dotazníku jsem využila platformu Google Forms. Na odpovědích v dotazníku se podílelo 82 respondentů, ale někteří z nich neodpověděli na všechny otázky. Zprvu jsem dotazník odeslala začínajícím učitelům odborného výcviku v okolí mého bydliště, ale jelikož jich nebylo dost, poprosila jsem jednu známou pedagožku o nasdílení mého dotazníku dalším učitelům odborného výcviku. Dotazník obsahuje 16 otázek.

3.4 Výsledky výzkumu

Otázka č. 1: Jaké je Vaše pohlaví?

Jaké je Vaše pohlaví?
82 odpovědí

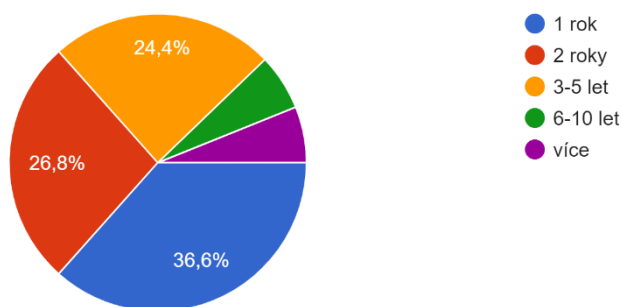

Graf 1: Pohlaví respondentů

Je zřejmé, že tohoto výzkumu se zúčastnilo více žen než mužů. Přesto, že vnímáme trend feminizace ve školství jako takovém, domnívám se, že mistrů odborného výcviku je celkově více, než uvádí graf. Ti však působí spíše v technických oborech.

Otázka č.2: Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?

Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?
82 odpovědí

Graf 2: Délka pedagogické praxe

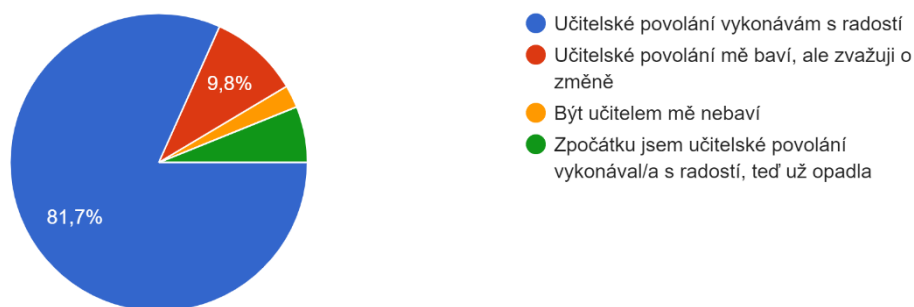
V tomto dotazníku odpovídalo nejvíce respondentů, kteří mají pedagogickou praxi pouze rok. Dále respondenti, kteří působí ve školství 2 roky a nemalý podíl tvoří respondenti s délkou pedagogické praxe od 3 do 5 let. Jak jsem již uváděla v teoretické části: Na délce začátečnického období začínajícího učitele se zatím odborníci neshodli. Délka často závisí na

druhu školy, kvalifikaci, zkušenostech, výši úvazku... Dle autorky Podlahové je toto období vnímáno individuálně. (Podlahová 2004)

Otázka č.3: Jaký je Váš momentální vztah k učitelské profesi?

Jaký je Váš momentální vztah k učitelské profesi?

82 odpovědí

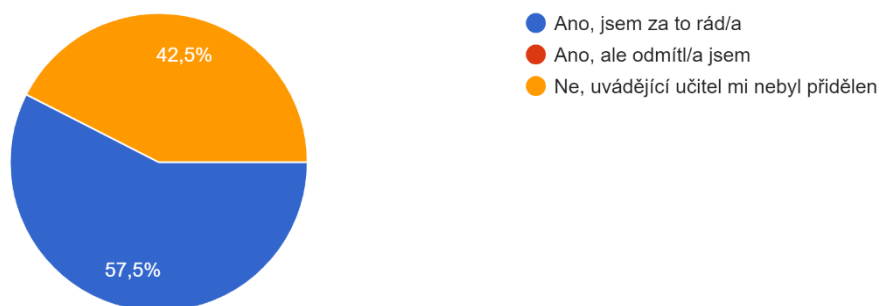
Graf 3: Vztah k učitelské profesi

Na první pohled vidíme jasnou odpověď, že většina respondentů učitelské povolání vykonává s radostí. Což je velmi pozitivní, takový výsledek jsem nečekala a jsem mile překvapena. 8 respondentů učitelské povolání baví, ale zvažují změnu, 5 respondentů rádo vykonává učitelské povolání, ale jejich radost opadá a u kolonky „být učitelem mě nebaví“ je odpověď pouze dvou respondentů.

Otázka č.4: Byl Vám na začátku profesní dráhy přidělen uvádějící učitel?

Byl Vám na začátku profesní dráhy přidělen uvádějící učitel?

80 odpovědí

Graf 4: Přidělení uvádějícího učitele

Ve čtvrté otázce jsem se respondentů zeptala, zda jim byl přidělen uvádějí učitel. Větší procento uvedlo, že jim přidělen byl a jsou za to rádi. Na některých školách patrně k přidělení uvádějí učitele nedochází. Část dotazovaných uvádí, že jim začínající učitel nebyl přidělen. Čeho jsem ale jsem překvapena je procento respondentů, kterým uvádějí učitel přidělen nebyl. Procento je vysoké a myslím si, že by měla být povinnost vedení školy, aby začínajícímu učiteli přidělila uvádějí učitele. Důvody však mohou být i objektivní, například personální problémy.

Otázka č. 5: Z čeho jste byli při nástupu do školy příjemně překvapeni?

Z odpovědí na otázku „Z čeho jste byli při nástupu do školy příjemně překvapeni?“ vyplývají hodnoty v tomto pořadí:

- Příjemný učitelský kolektiv
- Pomoc od kolegů
- Žáci jsou aktivní
- Vybavení školy
- Volnost ve výuce
- Žáci mají zájem o můj předmět
- Kázeň žáků
- Malé množství žáků ve třídách
- Nic mě nepřekvapilo

Otázka č.6: Z čeho jste byli při nástupu do školy zklamaní?

Z odpovědí na otázku „Z čeho jste byli při nástupu do školy zklamaní?“ vyplývají hodnoty v tomto pořadí:

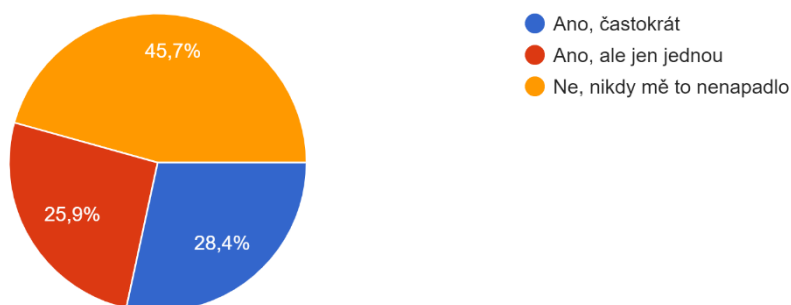
- Nízký nástupní plat
- Nekázeň žáků
- Pomluvy
- Nízká úroveň vědomostí žáků
- Vybavení školy
- Nic mě nezklamalo
- Neochota kolegů

- Učitelství kolektiv
- Školník, uklízečky

Otázka č.7: Chtěl/a jste v průběhu prvního roku působení opustit školství?

Chtěl/a jste v průběhu prvního roku působení opustit školství?

81 odpovědí

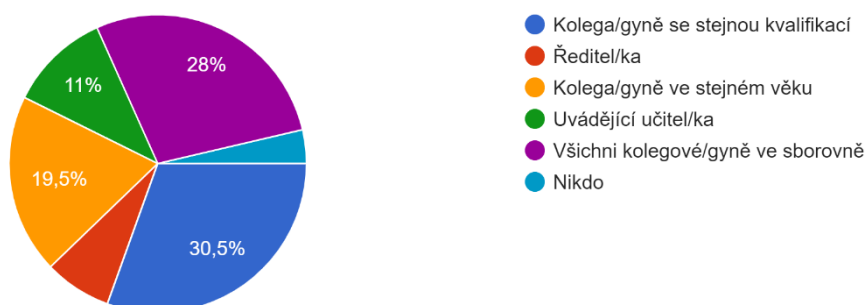
Graf 5: Opuštění školství

Z grafu lze vyčíst, že téměř polovina respondentů neuvažuje o odchodu ze školství. Přes to existuje téměř třetina pedagogů, kteří se s úmyslem odejít potýkají. To svědčí o tom, že české školství podléhá personální nestabilitě a fluktuaci (kolísání).

Otázka č.8: Kdo Vám ve škole poskytl první pomoc, když jste si nevěděl/a rady?

Kdo Vám ve škole poskytl první pomoc, když jste si nevěděl/a rady?

82 odpovědí

Graf 6: Poskytnutá pomoc

Odpovědi na otázku, kdo vám ve škole poskytl „první pomoc“ jsou velmi různorodé. Skoro všichni respondenti se měli na koho obrátit, což je v pořádku. Nejvíce respondentů uvedlo, že jim pomohl/a kolega/gyně se stejnou kvalifikací, dále následovaly odpovědi v tomto pořadí:

- všichni kolegové/gyně ve sborovně
- kolega/gyně ve stejném věku
- uvádějící učitel/ka, ředitel/ka
- nikdo

Otázka č.9: Popište jedním slovem, jaký byl váš největší problém, se kterým jste se první týdny potýkal/a.

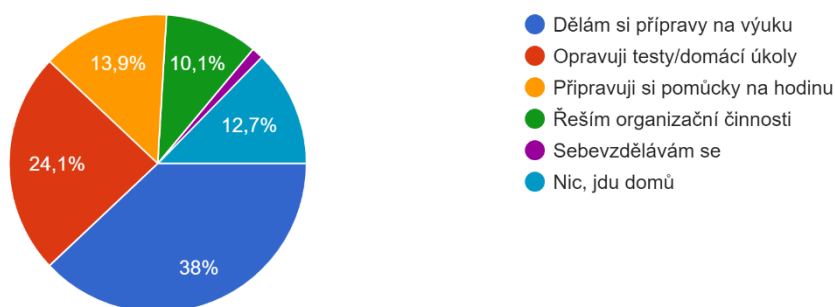
Na tuto otázku odpovědělo 62 respondentů. Nejčastěji se vyskytující odpovědi na otázku, jaký byl váš největší problém, jsou: **autorita, nejistota, nervozita, neochota, administrativa, čas, nevědomost, orientace, strach, stres**. Mnoho učitelů nerespektovalo zadání otázky místo jednoho pojmu napsali více slov nebo dokonce i vět.

Otázka č.10: Jaké nedostatky jste při nástupu do školy pocíťoval/a?

Za největší nedostatky při nástupu do školy respondenti považují jednání s rodiči, nejistotu při řešení problémů, vedení pedagogické dokumentace a nízkou úroveň jazykového vyjadřování.

Otázka č.11: Jaká je Vaše náplň práce ve škole po skončení poslední hodiny?

Jaká je Vaše náplň práce ve škole po skončení poslední hodiny?
79 odpovědí

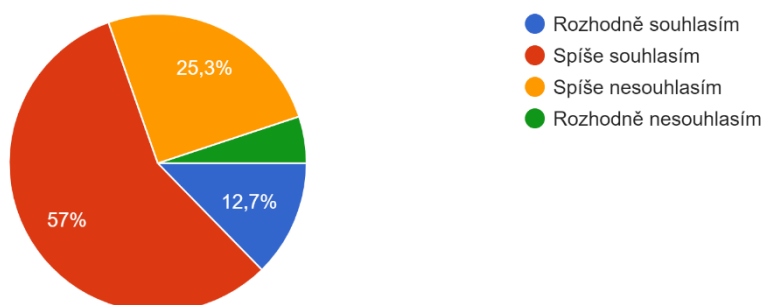
Graf 7: Náplň práce po skončení hodiny

Odpovědi na tuto otázku mě zajímaly nejvíce, jelikož téma „co dělají učitelé po skončení výuky“ je velmi diskutabilní téma mezi nepedagogickou veřejností. Mnoho rodičů si myslí, že učitel končí v práci posledním zvoněním. A už nevidí činnosti, které musí vykonávat mimo vyučovací hodinu. Každý zodpovědný učitel by si před odchodem z práce měl nějakým způsobem nastínit, jak bude další den probíhat. Není nutné tvořit rozsáhlé přípravy, ale vytvořit

si strukturu hodiny z hlediska obsahu učiva, forem a metod práce. Je dobré mít systematicky připravené prezentace s obsahem látky. Podle odpovědí si respondenti po skončení hodiny nejčastěji dělají přípravy na výuku, opravují domácí úkoly/testy a připravují si pomůcky nebo materiály na hodinu. 10 respondentů uvedlo, že po skončení poslední hodiny nedělají nic a ihned opouštějí školu. Je nutné dodat, že učitelé pracují s pauzou nebo si berou práci domů a k nedokončeným činnostem se vrací mnohdy i večer. Benefitem pedagogické práce je, možnost pracovat s pauzami nebo související činnost dokončit doma. Nelze proto přístup odcházejícího pedagoga hodnotit negativně.

Otázka č.12: Jsem spokojen/a, jak je naše škola materiálně vybavena.

Jsem spokojen/a, jak je naše škola materiálně vybavena.
79 odpovědí

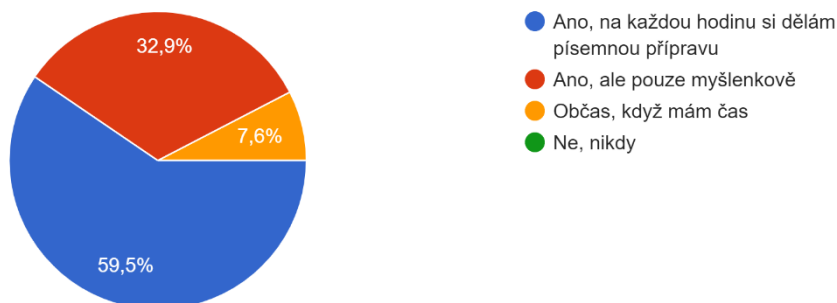
Graf 8: Materiální vybavení školy

Přes polovinu respondentů je spíše spokojeno s vybavením na jejich škole. To je dle mého názoru velmi důležité, protože i kvalita vybavení odpovídá kvalitě odborného výcviku. Např. z mého pohledu budoucí učitelky odborného výcviku kosmetiček, vím, jak důležitá jsou kvalitní lehátka s kvalitními přípravky, zkušební pomůcky, oděvy a další. Budoucí kosmetička je už při studiu vedena k určitým kvalitám. Jsem mile překvapena, že pouze 4 respondenti ze 79 respondentů odpověděli, že jsou nespokojeni s materiálním vybavením jejich školy.

Otázka č.13 Děláte si přípravu na hodinu?

Děláte si přípravu na hodinu?

79 odpovědí

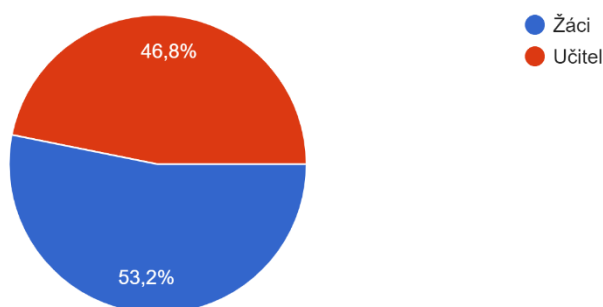
Graf 9: Příprava na hodinu

V této otázce nejvíce respondentů odpovědělo, že si dělají přípravu písemně na každou hodinu, další v pořadí zvolili respondenti odpověď ano, ale pouze myšlenkově, což znamená, když tyto dvě hodnoty sečteme, vychází nám, že krásných 92,4% respondentů co si dělají přípravu.

Otázka č.14: Dle mého názoru jsou zdrojem utváření třídního klimatu.

Dle mého názoru jsou zdrojem utváření třídního klimatu

79 odpovědí

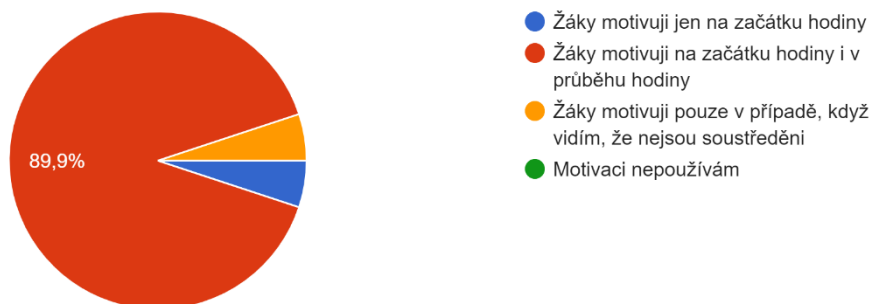
Graf 10: Utváření třídního klimatu

Výsledky otázky č.13 jsou téměř totožné. 42 respondentů si myslí, že zdrojem utváření třídního klimatu jsou žáci a 37 respondentů jsou toho názoru, že třídní klima utváří učitel i žáci.

Otázka č.15: Jak často motivujete žáky?

Jak často motivujete žáky?

79 odpovědí

Graf 11: Motivace žáků

Většina respondentů odpověděla, že žáky motivují na začátku hodiny i v průběhu hodiny, což je pro kvalitu výuky nezbytné. Domnívám se, že i konec vyučovací hodiny by měl obsahovat evaluaci a autoevaluaci (hodnotí sami sebe) neboť i to může být motivací pro další práci. Motivaci napomáhají i reflektivní metody.

Otázka č.16: Žáky hodnotím na základě.

U této otázky respondenti mohli zvolit více odpovědí. Na výběr bylo: **hodnotím na základě testů a zkoušení**, hodnotím podle toho, **jak žáci pracují v hodině**, hodnotím na základě toho, **jak je žák aktivní** a hodnotím podle toho, **jak mi jsou sympatičtí**. Skoro všichni respondenti zaškrtnuli všechny odpovědi. Vidíme, že hodnotí na základě všech aspektů, a ne na základě jednoho. Variantu „**hodnotím podle toho, jak mi jsou sympatičtí**“, nezvolil ani jeden respondent. Při hodnocení studentů je důležitý formativní přístup.

3.5 Doporučení do praxe

Z otázek, kde jsem zachytila nejčastější problematiku, bych ráda navrhla doporučení, které by mohlo nějakým způsobem pedagogovi pomoci.

Doporučení pro učitele, aby měli lepší vztah k práci.

Obecně lze doporučit začínajícímu pedagogovi, aby si hned na začátku své profesní kariéry nastavil pozitivní a radostnou mysl a uvědomoval si, pozitiva této profese, kterých není málo. Je nutné pochopit, že projít obtížemi je zákonitá cesta, která člověka také posouvá.

Doporučení, co dělat, aby byl přidělen uvádějící učitel.

Pro začínajícího učitele je přidělení uvádějícího učitele zásadní, a proto by se neměl začátečník stydět si o takovouto oporu požádat ředitelství školy. Začínající pedagog by měl při nástupu do práce, hledat mezi pedagogy zkušenou a příjemnou osobu, která zajistí poradenství a podporu.

Nejvíce jsou zklamaní z nízkého nástupního platu, nekázně žáků, pomluv a nízké úrovni vědomostí žáků, proto bych navrhovala ...

Nízký nástupní plat

Zklamání z nízkého nástupního platu je realitou státu a odráží jeho ekonomické možnosti, zde není možné doporučení a záleží na člověku, pokud jsou jeho prioritou pouze peníze, měl by uvažovat o práci v jiné sféře.

Nekázeň žáků je fenomén, se kterým je nutné počítat a začínající pedagog by měl prohlubovat zvládnutí nekázně tím, že bude absolvovat další vzdělávání pedagogických pracovníků a ve velmi kvalitní nabídce seminářů a webinářů hledat mechanismy, jak nekázeň ustát. Další možností je navázat kontakt s výchovným poradcem a sdílet zkušenosti s kolegy, kteří mají přirozenou autoritu ve třídě, a tudíž nekázeň zvládají.

Pomluvy

Pokud jde o pomluvy, jsou součástí lidských kontaktů a je důležité nepodléhat negativním náladám či myšlenkám.

Nízká úroveň vědomostí žáků

Podle mě nebývá následkem špatné pedagogické práce, ale volným a nezodpovědným přístupem k vyučovacímu procesu, snad jen pozitivní motivací, může pedagog ovlivnit výsledky práce svých svěřenců. I sebemenší posun k lepšímu je pro pedagoga úspěchem.

Jednání s rodiči

Pokud jde o komunikaci s rodiči, obsahuje mnohdy projevy agrese. Doporučila bych absolvovat seminář s odborníky na tuto tematiku např. přes Asociaci bezpečná škola.

Nejistota při řešení problémů

Nejistota je přirozená pro každý nový začátek. Poctivá každodenní práce i s chybami a nedostatky představuje obrovskou zkušenost a při troše trpělivosti pocit nejistoty po čase mizí.

Vedení pedagogické dokumentace

Je nutné vytvořit si organizační strukturu svých psaných a vytisknutých dokumentů v šanonech, kancelářských deskách a nezanedbat třídění a ukládání materiálů. Totéž platí o řádném a srozumitelném vedení souborů v počítači. Starší a nepoužívané materiály je vhodné archivovat.

Nízká úroveň jazykového vyjadřování

Komunikační dovednosti jsou člověku dány, ale dají se pěstovat a vylepšovat. Souvisejí se samotnou praxí, neboť jsou hlavním nástrojem učitelské práce.

Co dělat, aby pedagog nechtěl v průběhu prvního roku působení opustit školství?

Univerzální návod na toto neexistuje. Je to o vnitřním nastavení člověka a jeho právu se svobodně rozhodnout.

Jak na lepší materiální vybavení školy?

Materiální vybavení školy musí zajistit vedení školy. Není v kompetenci začínajícího pedagoga. V úvahu připadá pouze podílet se na grantové činnosti, která může některé pomůcky zajistit.

Kdo utváří školní klima? Žák či učitel?

Je nesporné že na klimatu třídy se podílejí obě strany, ale pedagog je profesionál a měl by umět kvalitní atmosféru ve třídě iniciovat a nastavovat. Klima ve třídě lze budovat v rámci minimálního preventivního programu třídy. Výchovný poradce v dané škole má možnost zajistit pro třídu interaktivní programy, které pomohou nastavit kvalitní vztahy mezi žáky a bezpečné klima ve třídě.

3.6 Reflexe vlastních zkušeností

Jelikož ještě neučím, mé zkušenosti nejsou moc rozsáhlé, ale z dosavadních zkušeností v různých praxích musím říci, že se potýkám se stejnými problémy jako většina mých respondentů. Mezi své nejčastější problémy řadím nejistotu při řešení problémů, nekázeň žáků, pomluvy, nízkou úroveň vyjadřování žáků ale také mou úroveň vyjadřování. Myslím si, že tyto problémy jsou u začínajícího učitele naprosto normální a přijatelné, jestliže netrvají více jak půl roku. Pokud učitel vykonává povolání s radostí, má k němu dobrý vztah a je trpělivý, pocit nejistoty po čase většinou mizí.

Závěr

Tato závěrečná práce se zabývala problematikou začínajících učitelů a byla rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Praktická část práce se zaměřovala na vlastní výzkumné šetření, které bylo realizováno prostřednictvím dotazníku. Jeho hlavním cílem bylo zmapovat nejčastější problémy začínajících učitelů. Vedlejším cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zdali jsou učitelé ve škole spokojeni, jak se připravují se na hodiny, zda jim někdo pomáhá, jaký mají vztah k profesi apod...

Dotazník obsahoval celkem 16 otázek, a byl distribuován anonymně. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 82 respondentů, jejichž data byla následně analyzována.

Jak jsem psala v úvodu, často přemýšlím, proč se absolventi studia pedagogických fakult nevěnují práci pedagoga a proč do oboru vůbec nenastoupí. Na základě analýzy svého dotazníku jsem vydedukovala, že mají strach a utečou již při prvních problémech jako jsou například nejistota, nervozita, neochota, administrativa, čas, nevědomost, orientace, strach, stres, autorita.

Z výzkumu plyne, že nejčastější problémy, se kterými se začínající učitel potýká jsou: nepřidělení uvádějícího učitele, nízký nástupní plat, nekázeň žáků, pomluvy, nízká úroveň vědomosti žáků, jednání s rodiči, nejistota při řešení problémů, vedení pedagogické dokumentace a nízká úroveň jazykového vyjadřování.

Analýza potvrdila mé očekávání, jelikož jsem v roli budoucího učitele a potýkám se s podobnými pocity jako respondenti v dotazníku. Proto jsem vytvořila doporučení, o kterých si myslím, že by mohly být pro začínající pedagogy užitečné.

Bibliografie

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024727424.

PODLAHOVÁ, Libuše. *Ze studenta učitelem: student-praktikant-začínající učitel*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0444-3.

ŠIMONÍK, Oldřich. *Začínající učitel: (některé pedagogické problémy začínajících učitelů)*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN isbn:80-210-0944-6.

URBÁNEK, Petr. *Vybrané problémy učitelské profese: aktuální analýza*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2005. ISBN 80-7083-942-2.

PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy. ISBN 80-7254-474-8.

JUKLOVÁ, Kateřina. *Začínající učitel z pohledu profesního vývoje*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. Recenzované monografie. ISBN isbn978-80-7435-266-9.

HRABAL, Vladimír a Isabella PAVELKOVÁ. *Jaký jsem učitel*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-755-8.

SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0404-6.

KOŠŤÁLOVÁ, Hana, Šárka MIKOVÁ a Jiřina STANG. *Školní hodnocení žáků a studentů: se zaměřením na slovní hodnocení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-314-7.

ŠVEC, Vlastimil. *Cesty k učitelské profesi: utváření a rozvíjení pedagogických schopností*. Brno: Paido, 2002. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-035-2.

MEŠKOVÁ, Marta. *Motivace žáků efektivní komunikací: [praktická příručka pro učitele]*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0198-4.

PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-621-7.

TOMKOVÁ, Anna. *Rámec profesních kvalit učitele: hodnoticí a sebehodnoticí arch*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. Evaluační nástroje. ISBN 978-80-87063-64-4.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd.
Praha: Portál, 2003. ISBN isbn80-7178-772-8.

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů	31
Graf 2: Délka pedagogické praxe	31
Graf 3: Vztah k učitelské profesi	32
Graf 4: Přidělení uvádějícího učitele	32
Graf 5: Opuštění školství	34
Graf 6: Poskytnutá pomoc	34
Graf 7: Náplň práce po skončení hodiny	35
Graf 8: Materiální vybavení školy	36
Graf 9: Příprava na hodinu	37
Graf 10: Utváření třídního klimatu	37
Graf 11: Motivace žáků	38

Přílohy

Odkaz na dotazník

[https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfwqnYfudhC3F3slhAPObYg8Q-HzoFjc37EFwur2Fmcj4WGtg/viewform?usp=sf link](https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfwqnYfudhC3F3slhAPObYg8Q-HzoFjc37EFwur2Fmcj4WGtg/viewform?usp=sf_link)